

سوودانی و مالیکی... جھنگی سارد و زیاتریش

(دوای سالیک له هەلبژاردنەکانی عێراق، "ویلاہتە دووہم" یاساکانی جھنگە دەگوێت)

ن: عەلی سەرای

و: ئاوات ئەحمەد سولتان

جھنگی ساردی نیوان نووری مالیکی و محەمەد شیاع سوودانی لە گەردایە. هەردوو لا بەخێرای بەرەو شەڕگە ی هەلبژاردنەکانی داھاتوو دەپۆن. وەک سیاسییەکانی حزبی "دەعوە ئیسلامی" و "چوارچیوەی ھەماھەنگی" بۆی دەچن، لەویدا مەملانیکە بەئازار و کراوە دەبێت، مەگەر پریککەوتنیک لە نیوانیاندا پرو بەدات.

وا گریمانە دەکرێت سالی داھاتوو، عێراقییەکان نوینەران ی خوێان لە پەرلەمان هەلبژیرن، بەلام سەروکۆھزیرانی پێشووتر، نووری مالیکی، هەولێ خۆی دەخاتە گەر بۆ ئەوێ پێشووەختە ئەنجام بەدرێت. لە ھەردوو حالەتەکاندا یاریکەرەکان دانوساندن لەسەر یاسایەکی نوێ بۆ هەلبژاردن، دەکەن؛ بە جۆریک لەگەڵ گۆراوەکان و ھەولەکانی سوودانیدا بۆ کێشمەکێش لەگەڵ پیاوہ گەرەکاندا، دیارترین گۆراوی ناو گەمەکە یە.

گەرچی زۆرن ئەوانە ی گومان دەکەن لەوێ دەنگدانی پێشووەختە ئەنجام بەدرێت؛ بەلام رەنگە ھەر ئاماژەکردن بۆی، خۆی لە خۆیدا کارتێکی گوشار بیت بۆ سەر سوودانی و لە ژینگە ی جھنگی نەرمدا بەکار بەینرێت، چونکە ئەوێ لە وادە ی هەلبژاردن گەرنگترە، یاسا نووییە کە یەتی.

مالیکی لە ھەموو سیاسییەکانی تر زیاتر شەیدای دەرشتنی یاسایە. کەسانی نزیک لێی و خەلکانیک کە لە نووسینەوێ دەرشتە و پێشنیارەکاندا لە بەرژووەندی ئەو کاریان کردوو، دەلێن ئەم پیاوہ بیر لە "نانەوێ تەلە" بۆ سوودانی دەکاتو، چونکە ئەو بە ھیوای ئەوێ بۆ جاری دووہم، پۆستەکە ی وەر بگریتو، زیاتر لەوێ خۆی سەرقال بەکات بە بەختی تایبەتی خۆی لە پەرلەمانی داھاتوودا.

مالیکی "باوکی دامەزرینەر"

مالیکی وھا سەیری خۆی دەکات کە دروستکەری پادشا بیتا جەکانە. ئەو پادشایانە ی لای ئەو کار دەکەن، لە خزمەتی پرۆژە یە کدان کە سالی ٢٠٠٦ دەستی پێ کردوو؛ ئەو پرۆژە ی بارودۆخ و چارەنووس تاجی سەروکایەتی حکوومەتیان کردە سەری. ئەو کات وەک جیگەرەوہیەکی نەناسراو بۆ ئیبراہیم جە عفەری ھات، کە ھاوکیشە ئیرانی – ئەمریکییە کە، لە عێراق رەتی کردبووہ.

مالیکی زۆر لەوانی تر زیاتر فیۆری ھونەرەکانی سیاسەت بوو. کەسانییک کە لە ماوہ ی دوو دە یە ی رابردوودا کاریان لەگەڵا کردوو یان دژایەتیان کردوو، دەلێن زۆر شارەزای ھاتوچۆ و گوێزانوہ ی

تەردەستانەيە لە نيوان جەمسەرەکاندا؛ لەپال ئەوەيشدا زۆر لايەنگيرى مەزەبەكەيەتى؛ ئەم دوو خالە “شيعە ھەلپەرسەت و ترساوھەکانيش” بەرھەو لای ئەو کيش دەکەن.

تەنانەت دواى ئەوھى لە حکوومەتيش چووھ دەرھوھ، ھەرھەك باوکی پرۆژەى سياسىي شيعە ماىھوھ. ھەر کاتيک سيسئەمەكە دووچارى ھەرھەشە بيئت، حزبەکانى ئەو “تائيفە” يە ھاناي بۆ دەبەن؛ تەنانەت ئەگەر ھەرھەشەكە لەناو شيعە خۆيشيىھوھ بيئت. ئيتەر ھەك سەرکردەيەكى پيشووى حزبى دەعوە دەليئت، ماليكى خۆى “باوکی دامەزريئەرە و ھەموو ئەوانى تر کور و نەوھن.”

ماليكى خۆى ھەك “رەزگارکەرى شيعەى عيراقى ھاوچەرەخ” ناساندوھ. کاتيک موقتەدا سەدرى سەرکردەى رەوتى سەدر ھەولى دا لييان ھەلبگەرپتەوھ و لە حکوومەت دەريان بکات، ھەرھەھا كە ھاوپەيمانئيتى سوننە و کورد (٢٠٢٠) ھەولى خۆيان دا، ھەر ماليكى بوو كە سەرلەنوئ شيعەکانى کۆ کردوھ. بە راي زۆر کەس، لەو کاتەوھى حکوومەتەكەى محەمەد شىع سەودانى پيک ھاتوھ، رۆلى ماليكى لە “چارچيۆھى ھەماھەنگى” دا بووھتە ھۆى ئەوھى ھەك سەرپەرشتيارى دەولەتى قوولى شيعە، دەربكەوئت. لە عەقلى ماليكىدا، ئەو تاکە قوولاييىھەتى.

سەرۆکەزيرانى پيشووتر، چاوھروانىي ئەوھى لە ھاوپەيمانەکانى ھەيە بەسەر پيگە ميژووييىھەكەى ئەودا و سنوورى سەرۆکايەتییەكەيدا باز نەدەن، بەلام ئەگەر كەسانپک كە ماليكى خۆى دروستى کردوون و پرۆژە سياسىيەكەيانيشى بۆ خولقاندوون، ليئى ھەلبگەرپتەوھ، چى روو دەدات؟ ئەگەر سەودانى پريارى دا خۆى بۆ جارى دووھم بپاليوئتەوھ، چى دەبيئت؟

“کۆرە گومراکە”

کاتيک ھيژەکانى ئەمريکا عيراقيان داگير کرد و پرتيئى “سەددام حسين” يان رووخاند، سەودانى ئەندازيارى کشتوکال بوو؛ لە پاريزگاي ميسانى باشوور کارى بۆ حکوومەت دەکرد. ئەو فەرمانبەريكى پلەبەرز بوو و، کورپى خيژانپكى شيعەى ئۆپۆزيسيۆن بوو، بۆيە کرا بە رپکخەر لە نيوان ئيدارەى شار و دەسەلاتى فەرمانرەواى ئەمريكى لە بەغدا، بۆ بەرپکردنى کاروبارەکان.

لە سالانى دواتردا، سەودانى پلە بە پلە لە ئيدارەى گشتيدا سەر کەوت. ئاشکرا بوو كە ئەم پياوھ شارەزاي ژيانى ناو دامەزرانوھ حکوومىيەکانە و، دەتوانپت لە بەردەم ھەلکشان و داکشانەکانيدا خۆى رابگرپت. ھەك ژمارەيەك لەو سياسىيانەى لايەنگرى ئەون، دەليئن؛ بە شيوەيەكى زۆر شارەزا و ليژانانە دەزانپت رەفتار بکات.

وا ديارە ماليكى دركى بەوھ کردوھ كە سەودانى “پياوھ گونجاوھەكە” يەتى. ئيتەر لە حکوومەتەکانى دواتردا ھەك روکنيكى جيگير وا بوو؛ لە سى حکوومەتدا ھەزيرى مافى مروّف و بازرگانى و کار و پيشەسازى بووھ. پياوئى ريزى دووھم يان كەميک خوارتر بوو، بەلام لە رووکارى گشتيى پرۆژەى شيعەدا، بە دريژاييى سالان ديار بووھ.

لە سالى ٢٠١٩، سەدان ھەزار لاوى شيعە ناپرەزايييان بەرامبەر حکوومەت دەرپرى. سەودانى لە پاپۆرى حزبى دەعوە دابەزى و سوارى بەلەميكى بچووک بوو. حزبى “رەوتى دووفورات” ي دامەزراند و ھەولى دا

بجیته ناو یانهی گوره پیاوانی شیعه وه. دواى دوو سال و به پیکه وتنیکی قورس، کرا به سه رۆکی حکومهت.

له تشرینی یه که می ۲۰۲۲، سوودانی چوه مالی هادی عامری و کاغزیکی پی بوو؛ چهند خالیکی تییدا بوو که داواى دهکرد سه رپه رشتیاری حکومهت له “چوارچیوهی هه ماهه نگی” پیانوه پابه ند بین. مالیکی و قهیس خه زعه لی، سه رکرده ی جوولانه وهی “عه ساییبی ئه هلی هه ق” لای خو یانه وه خاله کانی خو یان خسته به رده می سوودانی تا له ماوه ی پۆسته که یدا جیبه جییان بکات.

ناوه رۆکی ئه و نامه یه ی درایه دهستی سوودانی، په رچکرده وهی “عه قلی مالیکی” بوو، که دواتر دزه ی کرده ناو گوتاری “چوارچیوهی هه ماهه نگی” یه وه؛ به وهی “ئه ندازیاریکی کشتوکال راسپی رداوه ئه رکی سه رۆکوه زیران وه رگریت.” سوودانی ویستی له وه زیاتر و گه وره تر بییت. به هیمنی له حکومهت دهسبه کار بوو، چونکه رۆژانی سه ره تای ته رخان بوو بو پاکتاوکردنی که لتووری مسته فا کازمی پیش خو ی. لانیکه م رینماییه کانی ‘چوارچیوه’ جه ختیان له سه ر ئه وه دهکرد.

خواسته کانی سوودانی

دواتر سوودانی به ئامازه یه کی به هیزه وه خواسه کانی خو ی ئاشکرا کرد. خو ی و ژماره یه ک له وه زیره کانی وه ها پیشکesh کرد، که ده یانه وییت ته رکیز بکه نه سه ر خزمه تگوزاریه کان و گه شه پیدان؛ ئه مه ییش دواى ئه وه ی بوودجه یه کی سیینه ی به پشتیوانییه کی دارایی گه وره وه بو زامن کرا.

به نیسبه ت چوارچیوه ی هه ماهه نگیه وه، حکومه تیک خزمه تگوزاری پیشکesh بکات، مه ترسیی سیاسی نییه؛ بگره وه ک سیاسییه شیعه کان ده لێن، “له خولقاندنی قورساییه سیاسییه کاند” ئه مه هیچ مانایه کی نییه. ئه وان ئه مه وه ک “خزمه تکردنیکی پیچه وانه ی به قازانجی خو یان” ده بینی، له گه ل به رده وامبوون له چاودیرکردنی خواسته کانی سوودانییدا. ژماره یه ک سیاسه تمه دار ده لێن دواى دوو سال له فه رمانزه واییکردن، سوودانی کۆنترۆلی نزیکه ی ۵۰ په رله مانتاری کردوه که به کرده وه له “چوارچیوه ی هه ماهه نگی” جیا بوونه ته وه؛ ئامازه ییش ده کات بو ئه وه ی هه ر په رله مانتاریکی پیشوو ئه گه ری ئه وه ی هه یه له بارسته نوییه که ی سوودانییدا له په رله مانی داهاتوو، ئاماده بییت.

ئه و زه بره پرنزازاره ی به ر چوارچیوه و مالیکی کهوت – سوودانی هیواداره وا بییت – هاوپه یمانیته ی سوودانییه له گه ل سی پاریزگار به هیزه که دا: ئه سعه دی عیدانی له به سره، محمه د مه یاحی له کوت، نه سیف خه تابی له که ره به لا. هه رسیکیان له “چوارچیوه ی هه ماهه نگی” هه لگه راونه ته وه. “شه رق ئه وسه ت” قسه ی له گه ل چهند سه رکرده یه کی شیعه دا کرد، که سه رقالی خه ملاندنی بکه ره کانن به ژماره؛ ئه وان قورساییه سوودانییان به نزیکه ی ۶۰ په رله مانتاره وه به زیاتر خه ملاند. خه لکانیک هه ن گه شبینن به وه ی قورساییه که له مه ییش زیاتر بییت.

دانراوه کانی ناو حیسابی مالیکی

له ئاداری رابردودا، مالیکی ریگه ی له سوودانی گرت. بو باسکردنی چاره نووسی سوودانی، خو ی به نمونه هینایه وه. له دیمانه یه کی ته له فزیونیدا وتی: “له هه لبژاردنه کانی سالی ۲۰۱۶ دا ۱۰۳ کورسیم برده وه

و نهبوومه سهروكي حكومته (...). چونكه سازانى سياسى پرووى نهدا؛ ئىستا ماناى چييه كه سيك ٦٠ كورسى به دهست بهيئيت؟ هيچ! به تهنيا ژمارهكان بهس نين.

به گه پانهوه بو ئه و ميژووه، ماليكى به كردهوه براوه بو، به لام چونكه نهيتوانى كوڤايى شيعه و كورد به دهست بهيئيت، ناچار بوو حهيدر عهبادى له ريزهكانى دهعه دهر بهيئيت وهك به ديلىك بو "ريزى دوهم" كه سيمايهكى نهرم بوو وهك سوودانى ئىستا. جياوازييه كه ئهويه كه عهبادى گه رچى به بوودجهيهكى نيمچه به تالهوه ئهركى جهنگى دزى داعشى كه تبووه ئهستو، هر گه پرايهوه بو ناو ريزهكانى "چوارچيوه" و به دهگمهن نهبيت سه رچيلى زياترى نه ده كرد.

بوچى ماليكى پيداگرى دهكات له سهه ته سكر دنه وهى بو ار له به ردهم سه رو كوه زيرانى ئىستادا؟ سه ر كردهى هاوپه يمانى "دهوله تى ياسا" پي وايه كه "شتيكي قبوول كراو نييه كه سيك سهه به تو بيت، كه چى پاره له كومپانيايهك رابكيشيت كه هى تويه." سياسيهكى ئاگادار بهم ساده ييه باسى ئه وه دهكات كه ئىستا ماليكى چون بير دهكات وه.

ماليكى پي وايه كه سوودانى له ره سىدى سياسى ئه وه ده بات، ئامرازهكانى دهوله تى قوول به كار دهه يئيت، دهست بو جه ماوهره تاييه ته كهى ئه وه ده بات، له دهره وهى هاوكيشه كه، له دهره وهى گرنگ ترين هاوپه يمانى عىراق، هاوپه يمانى نوئى دروست دهكات. كه ماليكى چاوديرى ئه م گورانكار يانه دهكات، بيرى دهكه ويته وه كه ئه و خوى "سوودانى دروست كرد و، دهبيت هر خويشى بيگه ريئيه وه بو ناو سيستمه كه". ئه وهى راستى بيت، ئه و باوهرى بهمه هيه.

له گه ل ئه وه يشدا، له ئىستادا ماليكى ناتوانيت شه ريكى كراوه له گه ل سوودانى بكات، چونكه نه ريتهكانى رهوتى راستره وهى شيعه عىراق و پيوستيهكانى گه شه كردن و گه شانعه وهى دهستان گرتووه، ههروهها سهروكي حكومه تيش چيتر ئه وهنده ئاسان نييه؛ ئىستا هه مان ئه و كه سه نييه كه به وه ره قهى "ماف و ئه ركه كانه وه" خوى كرد به مالى عامريدا. ئىستا بووه به چه قيك بو سازانى ئيرانى - ئه مريكى؛ ئه م هيش باشترين روله كه دهبيت سه رو كوه زيرانى عىراق بيگه ريئيت. ئه ي ماليكى له و پوستانه هه ر وا نه بوو؟

ئه وهى ماليكى ده توانيت له ئىستادا بو خستنى سوودانى كو نه هاو رپى بيكات، ئهويه - له مه وداى دووردا - ياسايهكى نوئى بو هه لباژاردن دابريژيت كه سه روكي حكومته له هه موو ده ستر و يشتووي و توانايهك تا سامانى ده سلا ت له هه لباژاردندا به كار بهيئيت، دابمالي ت. خويشى هر وا دهلي ت؛ دهيه وي ت سوودانى له و دهر فته ببه ش بكات كه ماليكى خوى له سالى ٢٠١٠ دا هه بيوو.

سه رچاوه كان ده لين دوو مانگه پسپورانى هه لباژاردن له گه ل ماليكيدا كار دهكهن بو دارشتنى ياسايهكى نوئى بو هه لباژاردن و ئىستا له قوناغيكى پيشكه وتوودان، به تاييه تى دواى به شداريكردى ياريكه رانى سوننه و كورد له كه شه وه واكه دا. به لام جيگه ي سه رنجه كه ماليكى ئاماده يه بو دارشتنى ياسايهك كه بردنه وهى بو فراهه م ناكات، به لكوو دو رانى سوودانى بو مسوگه ر دهكات.

له مه وداى نزىكدا، ماليكى هه ولى ئه وه يش ده دات هاوپه يمانانى سوودانى راو بكات و بيانخاته داو. بريا ردروستكه رانى ناو چوارچيوه ي هه ما ههنگى ده لين، كاتي ك سوودانى ده گاته كو تا مه تره كانى هه لباژاردنى داها توو، شانسى ده بي ت ئه گه ر بتوانيت يه كي ك له سى پاريزگار ه به هيزه كه لاي خوى بهيئيه وه. وهك

سیاسییه کی عیراقی دهلیت: "مالیکی ههرسیکیان دهرووخیئیت".

سوودانی ئاسان نییه

سهروکی حکوومهت دهزانیئت که له ههلبژاردنی داهاتوودا شیععهکان پرووبه پرووی دینامیزمیکی نوئی دهبنهوه، که رهنگه تییدا دارشتهی "چوارچیوهی هه ماههنگی" کوئاییه که ی بگاته له تبوون و گوئرانیان بو چهقی قورساییی نوئی؛ بهشیک له پلانه که ی سوودانی ئهوهیه سهروکی یهکیکیان بیئت. سوودانی دهتوانیئت ریگه له یاسا نوئییه که ی ههلبژاردن بگریئت و ههولهکانی حزبی دهعوه پووچهل بکاتهوه. کهسانیکی نزیک دهلین: "سهروکی حکوومهت وتووژیکی قورس له گهل سوننه و کورددا دهکات. کوملهلیک سازشی نوئی ههیه که رهنگه قایلین بکات چیشتهخانه که ی مالیکی جی بهیلن".

گرچی له عیراق هیشتنهوهی هاوپهیمانان زمان نییه، بهلام سوودانی ههول دهدات لای خوئی بیانیهلیتتهوه؛ هاوکاتیش کار دهکات بو پراکیشانی پالیوراوی زیاتر له ناو شیععه بههیزهکاندا، بهتاییهتی پاریزگارن و سهربازییهکان. "سوودانی له مالیکییهوه فیژ دهبیئت" و بهشیک له ئاژاوه که ی ناو چوارچیوهی هه ماههنگی "له خوئیاییوونی باوانی دامه زینهر و، بیزاربوونیانه له جهسارهتی قوتاییهکان". سهرکردهیه کی شیععه دهلیت، سوودانی تاکه یاخی نییه؛ خهزه لیش له ههولیدا بو تیپهرین له مالیکی، هه مان ریگه دهگریته بهر.

ئهو که ئاگاداری که شوههوا ی جهنگی سارده له گهل مالیکیدا و مهیلی به لای سوودانییاده، دهلیت "سوودانی خوئی وهک شهریکیکی متمانه پیکراو پیشکeshی یاریکه ره سه رهکییهکانی ناوچه که، به ئیرانیسهوه، دهکات." له سه ره ریگه ی شهریکایه تی پربه لین و پیوهست به ریکه وتنهکانی هیورکردنهوهوه رادهوستیئت، له په یوه نیدیدا به شیوهیه کی نوئی بو روزه لاتنی ناوه راست که بناغه که ی پاراستنی لانی که می سه قامگیرییه له عیراق.

"سیدارهکانی" ههلبژاردن

له کوئا سالی ته مهنی حکوومهتدا، جهنگی نه رم شیوهیه کی گهرمتر وهرده گریئت. زوریک وا گو مان دهبنه پشیوییهکانی ئه م دوایییه ی عیراق له سه ره "که یسهکانی گهندهلی و تیوه گلانی کارمهندانی حکوومهت له فایلی گو ماناوییهوه" به ته نیا هه ره خوگه رمکردن و ئاماده کارییه بو ئه وه ی پروو دهدات. مالیکی و سوودانی پرووبه پروو بوونه وه ی سنوورداریان هه بووه. سوودانی چهند گیمیکی بردهوه، به لام سهرکرده ی "دهولهتی یاسا" ش چهند خالیکی تو مار کرد.

سیاسییه کی کورد نمونه یه ک بو ئه مه ده هیئیتتهوه: "له چهند مانگی رابردوودا، سوودانی ههولی دا به یاریده ی براوهکانی ههلبژاردنه ناوخیوییهکان، دهستی بگاته ههردوو حکوومهتی ناوخیوییی دیاله و کهرکووک، به لام مالیکی شارهزا و لیژان، پوستی پاریزگاری له یه که میاندا یه کلایی کردهوه و له دووهمیشدا سازانهکانی سوودانیی شکاند." سیاسییه کی سوننه ی به شدار له دانوسانه نهیئیهکاندا دهرباره ی هه موارکردنی یاسای ههلبژاردن، دهلیت: "له ئیستا بهدواوه، سیدارهکانی ههلبژاردن هه لدهخرین" و، پیشبینی نه خشهیه کی نوئی بو شیععه دهکات که کاریگه ریی له سه ره هیژه سوننه و کوردهکان دهبیئت.

له گهل ئه وهیشدا، ئه وه ی سیاسییه شیععهکان دهرباره ی جهنگی نه رمی نیوان سوودانی و مالیکی دزه ی پی

دەكەن و ئەوھى خەرىكە ھەولەكانى ئىسكشكاندن پىي بگات، پەردە لەسەر نىگەرانییەكانى پەوتى پراستەرەوى شىعە ھەلدەمالن كە دوای دوو سال لە دەسپۆشتوووى و بەخۆنازىن، ترسى لە ئایىندە ھەيە.

مالىكى لارىي نىيە لەوھى سوودانى سەرۆكى بارستەيەكى بچووكى پەرلەمانى داھاتوو بىت. سەرکردەيەكى چوارچىوھ دەلپت: “نموونەكەى عەمار ھەكىم و ھادى عامرى و ئەوانى تر كە لە خولگەى دە كورسيدا بخولپنەوھ، خراپ نىيە” چونكە ئىستا شەرەكە “گەمەى ژمارەكان” ھەموو شتپك بۆ ديارىكردن و پىگريكردن ھەگەر دەخرىت بۆ ئەوھى شتى ناكاو پروو نەدات. “دەسەلاتى ژمارەكان سەر دەكەويت” چونكە باوھەرە باوھەكەى شىعە ئەوھىيە كە كارىگەرىي فاكترە كلاسىكىيەكانى ناو دىمەنى ھەلبژاردن، ھەك مەرجه عىيەتى ئايىنى و ئەمريكىيەكان؛ لە پووكانەوھدان. “لەبارەى ئىرانىش واى پى باشترە لە دوا ساتدا و دوای ئارامگرتن و چاودىرپىيەكى زۆر، ئىنجا دەستپوھردان بكات.”

بەلام سەرکردەكانى شىعە چاوەرپىي چىن لە كۆتايىي ئەم جەنگە؟ زۆرىك باس لە سى بژاردە دەكەن: سوودانى خۆى پابگرىت، يان بە سەرپەرشتىي لايەنىكى سىيەم، لەگەل مالىكى پىك بكەويت، ياخود يەكپىكان زەبرى قورسى بەربكەويت و بكرىتە دەرەوھ.

سەرچاوە:

<https://aawsat.com>